

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Афонченко Марини Вадимівни на тему «**Підготовка майбутніх вчителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності учнів профільних шкіл**», представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження є беззаперечною, оскільки в умовах інтеграції національної системи освіти до європейського освітнього простору реформування шкільної освіти в Україні передбачає оновлення цілей, завдань, змісту, форм, методів навчання іноземної мови у закладах загальної середньої освіти у контексті реалізації положень Концепції «Нова українська школа», «Концепції профільного навчання у старшій школі», а також запровадження нових підходів компетентісно-орієнтованої освіти.

Важливість формування соціальної компетентності засобами іншомовної комунікації актуалізується тенденціями до стрімкого розвитку міжнародної співпраці практично в усіх галузях діяльності. Соціальна компетентність характеризує особистість учня з позиції сформованості «м'яких навичок», до яких належать комунікативні навички, розуміння та дотримання соціальних ролей, здатність контролювати свої почуття та емоції, вміння ефективно працювати в команді тощо. Зважаючи на це, важливим завданням сучасного вчителя іноземної мови є створення оптимальних умов для забезпечення гармонійного розвитку учнів, формування їхньої неповторності та унікальності, творчих здібностей, критичного мислення, соціальної активності, громадянської позиції, бажання пізнавати іншомовну культуру і її цінності, здатності адаптуватися до незнайомої іншомовної атмосфери, соціалізуватися, працювати в міждисциплінарній команді, використовувати засоби іноземної мови у професійній діяльності та комфортно почуватися у світовому полікультурному просторі.

Розвиток усіх вищеперелічених компонентів соціальної компетентності учнів значно активізується на етапі профільного навчання і вимагає нових підходів до теоретико-практичної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Дисертаційне дослідження проведено відповідно до тематичного плану науководослідницьких робіт Хмельницького національного університету у межах науково-дослідної роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (державний реєстраційний номер 0119U103663).

Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 4 від 30.10.2020 р.).

Наукова новизна результатів дослідження. У роботі *вперше*: обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл (оновлення змісту підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл; активізація практичних здібностей щодо розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл за допомогою використання педагогічних задач різного типу; формування мотивації майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл); розроблено структурно-функційну модель підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл; уточнено зміст ключових понять «підготовка майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності», «готовність майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл»; «соціальна компетентність учнів профільних шкіл»; удосконалено компонентну структуру готовності майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл (когнітивний, діяльнісний, особистісний компоненти), критерії (пізнавально-змістовний, операційно-поведінковий, мотиваційноціннісний) й показники; зміст фахової підготовки майбутніх учителів іноземної мови; діагностичний апарат для з'ясування стану готовності майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл; подальшого розвитку набули наукові уявлення про зміст і структуру соціальної компетентності в учнів профільних шкіл; особливості організації профільного навчання в старшій школі; положення щодо використання компетентнісного підходу.

Значення отриманих автором результатів для педагогічної практики та теорії. Практичне значення результатів дослідження полягає у підготовці та впровадженні в систему професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови навчально-методичних матеріалів з навчальних дисциплін «Методика викладання іноземної мови», «Педагогіка», «Вступ до спеціальності», «Практичний курс іноземної мови» з урахуванням особливостей розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл. Дисертанткою запропоновано систему педагогічних задач різних рівнів складності для набуття вмінь і навичок розв'язувати типові та нестандартні ситуації для розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл, які представлено у практикумі для студентів спеціальності «Середня освіта. Мова і література (англійська)». Отримані результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі ЗВО, а також закладів післядипломної освіти під час

викладання курсів педагогічної майстерності для вчителів іноземної мови, основ наукового дослідження, методики викладання іноземної мови, лінгводидактики, педагогіки, вибіркового навчальних курсів, спецкурсів, тренінгів, організації педагогічної практики, а також у дослідженнях теорії й методики професійної освіти.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес Хмельницького національного університету (довідка № 52 від 06.12.2023 р.), Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (довідка № 59-1/2023 від 15.05.2023 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 1933/33-03 від 05.12.2023 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/31 від 29.11.2023 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1775/01 від 30.11.2023 р.).

Оцінка змісту дисертації, обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (275 найменувань, із яких – 38 іноземною мовою), 15 додатків. Загальний обсяг дослідження – 268 сторінок, основна частина становить 165 сторінок. Дисертація містить 11 таблиць і 12 рисунків.

Науково-поняттєвий апарат дисертації визначений відповідно до обраної теми дослідження. Дисертанткою чітко окреслено об'єкт і предмет, сформульовано мету, завдання, а також теоретико-методологічні засади дослідження.

У *першому розділі* дисертації розглянуто питання підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл у сучасних наукових дослідженнях України та у зарубіжних науковців, особливості розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл України та стан готовності до цього у майбутніх учителів іноземної мови; з'ясовано сутність понять «підготовка» та «готовність майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл»; визначено основні компоненти, критерії, показники та рівні готовності. З'ясовано, що підготовка майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл – це послідовний та цілісний процес, спрямований на формування системи спеціальних знань, вмінь та навичок, особистісних якостей, які сприятимуть успішному виконанню професійних функцій щодо розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл. У структурі готовності майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл виокремлено

когнітивний, діяльнісний та особистісний компоненти, поєднання яких дозволяє забезпечити обізнаність майбутніх учителів іноземної мови щодо сутності, мети, змісту та особливостей розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл, активне використання ними інноваційних форм і методів розвитку соціальної компетентності, вміння вирішувати проблеми, що виникають у його процесі, виявляти ініціативу до саморозвитку, проектування занять з іноземної мови тощо. З урахуванням структури готовності майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл визначено пізнавально-змістовний, операційноповедінковий та мотиваційно-ціннісний критерії.

У *другому розділі* визначено й обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл (оновлення змісту підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл; активізація практичних здібностей розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл через вирішення педагогічних задач різного типу; формування мотивації майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл) та розроблено структурно-функційну модель підготовки майбутніх учителів іноземної мови, що містить такі взаємопов'язані блоки: теоретико-цільовий (суспільні вимоги, мета й завдання підготовки); змістово-процесуальний (зміст, методи, технології, педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя іноземної мови); діагностично-результативний (критерії, показники, рівні готовності майбутнього вчителя іноземної мови і результат), що демонструють цілісність, логічність, послідовність означеного процесу.

У *третьому розділі* подано результати дослідження стану готовності майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл на констатувальному етапі; обґрунтовано зміст та методика організації педагогічного експерименту; зроблено аналіз результатів формувального етапу експерименту. Аналіз результатів педагогічного експерименту, проведеного дисертанткою, засвідчив позитивну динаміку рівнів готовності майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл за кожним із критеріїв та в загальному відсотковому співвідношенні наприкінці формувального етапу експерименту справедливо підтвердив ефективність та результативність визначених педагогічних умов підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл.

Робота характеризується чіткою структурою, логічністю та послідовністю викладення матеріалу. Результати дослідження мають суттєву доказову базу.

Висновки до розділів і загальні висновки в цілому відображають зміст і результати наукового пошуку, узгоджуються з завданнями дослідження, є логічними й аргументованими. Виклад матеріалу послуговував підставою для висновку про те, що мети дослідження досягнуто, гіпотезу підтверджено, окреслені завдання виконано.

Повнота викладення результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях. Основні положення й висновки дослідження представлено у 12 публікаціях, із них: 4 статті у фахових виданнях України (категорія Б), 7 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій та семінарів, практикум.

Ідентичність змісту анотацій і основних положень дисертації. Структурна побудова та зміст анотацій українською й англійською мовами ідентичні основним положенням дисертації. За змістом дисертаційна робота Афонченко М. В. повністю відповідає спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. При детальному розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Високо оцінюючи рецензовану дисертацію, вважаємо за необхідне звернути увагу на окремі аспекти, що потребують уточнення, пояснення, корекції, а саме:

1. У першому розділі дисертації варто було б уникнути огляду окремих науково-педагогічних праць з проблеми дослідження, що з часом втратили свою актуальність (наприклад, рекомендації щодо поетапності вивчення навчальних дисциплін і організації практичної підготовки у праці Любові Зені 2010 р., с. 48).

2. У параграфі 2.2 (с.137-141) міститься певною мірою надлишкова наукова інформація щодо сутності педагогічного моделювання, типів моделей у педагогічній науці тощо. Тут достатньо було б детальніше зосередитися власне на розробленій автором структурно-функціональній моделі підготовки майбутніх вчителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл.

3. На нашу думку, у дисертаційному дослідженні було б доречно більше акцентувати увагу на пріоритетності розвитку в учнів соціальної компетентності на етапі профільного навчання.

4. У дисертаційне дослідження варто було б додати більше фактичної інформації про методи розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл.

5. У другому розділі дисертації варто було б більш розгорнуто описати, яким чином відбувалося формування мотивації майбутніх учителів іноземної мови та чим зумовлений цей процес.

Однак, висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер і в цілому не знижують науково-теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи.

Загальний висновок про дисертаційну роботу. Дисертаційна робота Афонченко Марини Вадимівни на тему «Підготовка майбутніх вчителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності учнів профільних шкіл» є завершеною, самостійною науковою працею, результатом якої притаманна наукова новизна, теоретичне та практичне значення. За науковим рівнем, практичною цінністю, змістом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим Наказом МОН України від 12.01.2017 р. №40, а також напряму наукових досліджень освітньо-наукової програми Хмельницького національного університету зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Афонченко Марини Вадимівни рекомендується до подання для розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій й присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іншомовної освіти
і міжкультурної комунікації
Хмельницького національного університету

 Олена МАРТИНЮК

Підпис засвідчую

Проректор з наукової роботи
Хмельницького національного університету
доктор технічних наук, професор

 Олег СИНЮК